

zvezda. 'Jugonostalgija' zrcali globoko socialno negotovost, brezizhodnost in brezup, ki so po razpadu Jugoslavije doleteli mnoge ljudi. Sprememba sistema vse do danes ni izpolnila mnogih želja, upanja in obljub. Titonostalgija je zagrabila tudi mlajšo generacijo; mnogi namreč prezirajo novi nacionalizem, ki zastruplja skupno življenje in zamegljuje evropsko perspektivo.»

Titova vloga in moč v »pokojni« SFRJ se je v času spreminjala. Iz diktatorja v času revolucije je postal »mehak avtokrat«, ga je ocenila avtorica te knjige in dodala, da je proti koncu svojega življenja prevzel vlogo razsodnika med prepirajočimi se vodstvi republik in interesnih skupin. Menim, da ta njena trditev sloni bolj na trhlih argumentih, čeprav je res, da je s svojo avtoriteto poskušal do zadnjega vplivati na dogajanje, za katerega je najbrž slutil, da se ne bo dobro končalo. In se tudi ni, saj nobeni ukrepi niso več zalegli. Ne cenzura, ne sodne odločitve in ukrepi proti nasprotnikom komunizma in socializma, ne politični procesi in tudi ne likvidacije političnih sovražnikov (še zlasti med radikalnimi pripadniki hrvaške emigracije – op. avt.), ki jih je učinkovito opravila jugoslovanska tajna služba, za katero je med množicami do zadnjega ostalo ime »Udba«. Avtorica nam skratka skuša dopovedati, da je »*Titov demokratični socializem do konca obdržal svojo represivno usedlino*«.

Naj namesto sklepnih misli navedem razmišljanje prevajalke na tiskovni konferenci Cankarjeve založbe, na kateri je sodeloval tudi glavni urednik dr. Aljoša Harlamov. Prevajalka si-

cer živi v Gradcu in se je med drugim obregnila ob slovensko sedanje zanižanje pomena Josipa Broza Tita, kar se ji »kaže kot spreminjanje Titove ulice v Dunajsko, češ da to bolj kaže na povečevanje Avstro-Ogrske, omenila pa je tudi odstranjevanje Titovih slik oziroma portretov s sten. Po njenem opažanju ob prevajanju se ji Tito potrjuje kot velik državnik in človek. Pri knjigi je posebej poudarila mednarodni vidik in pogled od zunaj, kar potrjuje več sto knjig, publikacij, razprav ... tujih avtorjev. Med slovenskimi monografijami je menda le Pirjevčeva Tito in tovariši. Tudi sicer razen Edvarda Kardelja in zelo malo Borisa Kidriča okrog Tita ni Slovencev, ki bi kaj veljali, le še Louis Adamič, ki pa je v glavnem živel v ZDA«.¹

Marjan Toš

IMBRIH LUIČ: VRAČTVA VSAGDAŠNJA DOMAČA (1746)

Priredil Alojz Jembrih. Ozalj: Pučko
otvoreno učilište Katarina Zrinska,
2022

Kajkavščina je eno največjih hrvaških narečij, ki ga govorijo na severnem, severozahodnem delu Hrvaške. Stara knjižna kajkavščina ima bogato literarno tradicijo, ki je dosegla vse funkcijske zvrsti jezika. Zato ima bogato ponudbo raznovrstnih knjižnih del.

Poleg več sto tiskanih knjig je mnogo kajkavskih knjižnih del ostalo v roko-

¹ Tuja monografija Tito – večni partizan, www.kritik.si/2024/09/ z dne 10. 1. 2025. Avtor besedila je dolgoletni Delov novinar, kritik in publicist Marijan Zlobec.

pisu. Ti obsegajo tudi različne žanre (verski, leposlovni, znanstveni ipd.). Tak rokopis je bil nedavno objavljen na Hrvaškem v knjižni obliki oz. v ponatisu. Njegov prireditelj je prof. dr. Alojz Jembrih, ki je bil nekoč trinajst let zaposlen na Univerzi v Ljubljani.

Omenjeni rokopis, ki ga je objavil prof. Jembrih, je zdraviliška knjiga (hrvaško *ljekaruša*) pavlinskega redovnika Imbriha Luiča, ki nosi izvirni naslov *Vrachtva vszagdasnia domacha*. Celo ten ponatis je prišel na dan leta 2022 kot *Vračta vsagdašnja domača (1746.)*.

Seveda to ni prvi ponatis Luičevega rokopisa, saj je leta 1909 hrvaški arheolog dr. Fran Gundrum Oriovčanin (1856–1919) v posebni redakciji objavil

Vrachtva vszagdasnia v Zborniku za narodni život i običaje Ježnih Slavena.

Imbrih Luič¹ je bil po rodu iz Karlovca; rodil se je 15. septembra 1690. Deloma v rojstnem mestu deloma v Zagrebu je obiskoval srednjo šolo. 3. novembra 1711 je stopil v pavlinski red in 6. novembra 1712 dal redovne zaobljube v Lepoglavi. 19. decembra je prejel pripravništvo za duhovniški poklic. Leta 1715 je postal član pavlinskega samostana v Olimju na Spodnjem Štajerskem.² Med 1717 in 1750 je izmenoma živel in deloval v različnih pavlinskih samostanih (Olimje, Lepoglava, Remete, Svetice, Kamensko, Križevci). Umrli je 19. novembra 1750 v Remetah pri Zagrebu.

Luičev rokopis dolgo časa ni bil pred očmi raziskovalcev; veliko jih ni vedelo, kje je. Rokopis je bil ohranjen v zbirki *Rara* Mestne knjižnice v Zagrebu. Prof. Alojz Jembrih je objavil članek o njem pod naslovom *Rukopisna vračta vsagdašnja domača, pavlina Imbriha Luiča (1746.) kojima iznova u trag ušlo v reviji Farmaceutski glasnik* (letnik 61, št. 5, 2005).

V svojem rokopisu se Luič ukvarja z zdravilnimi recepti, zdravilnimi rastlinami in načini priprave zdravil (napisano v kajkavščini), v latinščini pa predstavi svoj življenjepis. Luičev latinski življenjepis je prireditelj prof. Jembrih prevedel v sodobno knjižno hrvaščino. Jezik Luičeve rokopisne zdraviliške knjige je knjižna kajkavščina; hkrati zasledimo elemente štokavščine in ikavskega govora. Luičev rojstni kraj Karlovec (Karlovac) je na

¹ Luič je dobil ime *Emericus* (Imbrih, Mirko, zastarela kajkavska oblika je *Imbro*) pri pavlincih. Njegovo pravo ime še ni znano.

² Samostan so v devetdesetih letih 20. stoletja prevzeli minoriti.

jezikovnem robu, kjer se srečajo kajkavščina, štokavščina in čakavščina, ki ima ikavski izgovor. Ikavske značilnosti zrcalijo izrazi, kot so *mihur* (mehur), *pina* (pena), *orih* (oreh), *ripa* (repa).

Naslov rokopisa je pisan s črnim in rdečim črnilom; naslovi poglavij, začetne črke prvega recepta in del vsebine so pisani tudi z rdečim črnilom. Vsebina je razvrščena v dvanajst poglavij, ki jim je avtor dal latinske naslove, medtem ko je latinsko poimenovanje nekaterih bolezni prevedel v kajkavščino. Na koncu je kazalo (*Index*), v katerem so v abecednem redu zapisana različna poimenovanja (bolezni, rastline). Avtor je tudi – kakor je bilo omenjeno – zapisal svoje življenjepisne podatke v latinščini.

Črkopis rokopisa je kajkavski.³ Luič je večinoma sledil tradiciji grafije, ki je bila v uporabi v zagrebški škofiji, vendar še vedno lahko opazimo kar nekaj razlik v primerjavi s tradicionalno kajkavico, npr. za glasa /lj/ in /nj/ uporabi grafema in <ni> in ne <ly>, <ny>, kot je to značilno za kajkavske tiske. Ne piše znakov <fz>, <f> za glasove /s/, /š/ ali /ž/. Za veznik *i* (in) vedno piše *ij* (ki se optično izrazi kot <y>, ki ga velikokrat lahko zasledimo v drugih kajkavskih delih). Za glas /đ/ piše Luič <gi>, medtem ko se v tiskih rabi <gy>.

Ponatis Luičevega rokopisa je izdalo *Pučko otvoreno učilište Katarina Zrinska* v Ozalju. Besedilo je prepisal prof. Alojz Jembrih, ki je napisal uvodno besedilo in obširen pogovor, Lui-

čeve življenjske podatke in značilnosti rokopisa.

Posebna vrednost ponatisa je, da lahko v dveh različicah beremo Luičeva Vračta vsagdašnja domača: v prvem delu knjige je namreč predstavljen izvirni rokopis (preslikane strani). Temu sledi v drugem delu prepis (*Transkripcija*) v gajici, da bo lažje razumljiv preprostim bralcem, ki jim stara kajkavska pisava ni poznana.

V tretjem delu (str. 160–165) je prireditelj dodal *Glosarij*, ki je slovarček manj znanih ali zastarelih besed in tudi tistih kajkavskih besed, ki so še žive v sodobni kajkavščini. Hkrati ta slovarček želi razložiti pomen teh izrazov tistim bralcem, ki niso govorci kajkavščine. Npr. *pijanščina* (slov. pijančevanje, hrv. pijanstvo), *žveplo* (hrv. sumpor), *gnjusoba* (slov. gnusoba, hrv. zmazanoća, smrad), *jalešvo korje* (slov. jelševa skorja, hrv. kora od johe).

V četrtem delu lahko beremo Luičev življenjepis in analize o rokopisu (posebno o črkopisu).

V petem (zadnjem) delu je prireditelj objavil še v začetku omenjeno Gundrumovo (1909) redakcijo. Gundrum je dobil od svojega kolega Josipa Brunšmida (1858–1929) Luičev rokopis za preučevanje. Prof. Alojz Jembrih je zato v svoji publikaciji objavil Gundrumov prepis, da se lahko primerja z izvirnikom. »*Drugi je razlog Gundrumovo objašnjenje različitih naziva bolesti i ljekovitih biljaka koje su integralni dio Luičeve lekaruše,*« piše prof. Jembrih.

³ Madžarski slavist Előd Dudás je izrazil potrebo po poimenovanju *prekmurski črkopis*, kar lahko velja tudi za črkopis starih kajkavskih knjig. Tako kot v slovenskih so tudi v hrvaških razpravah tega imenovali *madžarski črkopis*, *madžarska grafija*, *mađarska slovopisna tradicija*, *ogrlica*, zato je upravičeno imenovati pisavo kajkavskih knjig za *kajkavsko*, *kajkavico*.

Lahko namreč opazimo, da Gundrumov prepis površno predstavi izvirnik, saj se (verjetno) bolj prilagaja takratnemu hrvaškemu pravopisu, npr. besede s samoglasniškim *r* (er) piše brez *e*, npr. *krvi* in ne *kervi* ali *mrzli* in ne *merzli*.

Ponatis s spremnimi besedami in analizami prof. Alojza Jembriha pomeni velik doprinos zgodovini hrvaške farmacevtske znanosti in razvoja hrvaške botanične terminologije. V današnjih časih zdravilne rastline in zdravljenje z drugimi naravnimi snovmi ponovno dobivajo velik poudarek. Luičev rokopis vsebuje mnogo nasvetov v zvezi z domačim zdravljenjem ter gospodarstvom in živinozdravstvom.

Prav tako je za preučevanje zgodovinskega narečjeslovja in zgodovine kajkavske književnosti iz obdobja t. i. Zrinsko-Frankopanskega jezikovnega kroga zelo pomembno, da je bil objavljen ponatis tega pozabljenega rokopisa. Luič je v kajkavskem jeziku zapisal ime zdravilnih rastlin in še načine zdravljenja ter druge izraze ter tako prispeval k dokumentaciji bogatega kajkavskega besedišča na tem področju.

Akoš Anton Dončec

VSE ZA DOMOVINO IN BLIŽNJEMU V POMOČ

Prostovoljno gasilsko društvo Sv. Trojica v Slovenskih goricah 1875–2025, ur. Nataša Kolar, Sv. Trojica 2025, 165 str.

Ob stopetdesetletnici ustanovitve Prostovoljnega gasilskega društva Sv.

Trojica je izšla zajetna monografija, ki jo je uredila mag. Nataša Kolar. V uredniškem odboru so bili poleg nje še Eva Babič, Alojz Gregorec, Izidor Ploj, Barbara Potrč in Klemen Potrč. Lektorica je bila Mateja Kramberger, ki je tudi prevajalka povzetka v nemški jezik. Fotografije so iz arhiva PGD Sv. Trojica in iz osebnih arhivov Jerneja Kirbiša, Nataše Kolar, Bineta Kovačiča, Nives Ploj, Izidorja Ploja in Slavka Štefaneca. Naslovnico krasi podoba gasilskega doma iz leta 1930. Oblikovalec je bil Janžej Marinč iz TAK kolektiva Ljubljana, monografija pa je izšla v nakladi 500 izvodov.

Z vso odgovornostjo lahko zapišem, da je monografija več kot samo društvena gasilska kronika. Je dragocen prispevek v zakladnico zgodovinopisja o slovenskem gasilstvu nasploh in velik prispevek h krajevni zgodovini občine Sv. Trojica v Slovenskih goricah. Vsebinska zasnova monografije velikega formata in trde vezave temelji na kro-

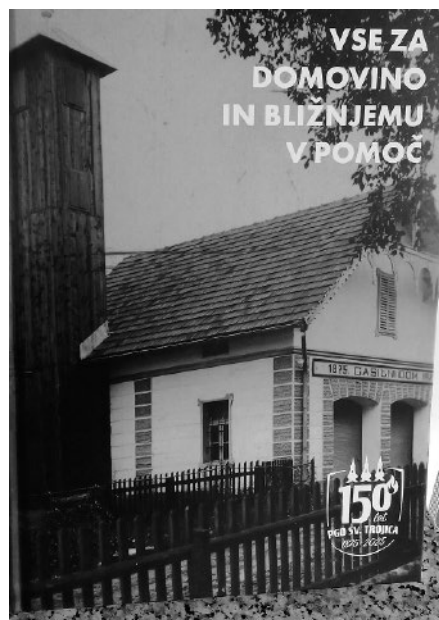

Foto Marjan Toš